

Structural Model of Cultural Development in Public Libraries¹

Sara Bahrami Nia

Ph.D. Student in knowledge and information science, Payame Noor University, Tehran, Iran.
Sarabahraminia@student.pnu.ac.ir

Soraya Ziaei

Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University,
Tehran, Iran (**Corresponding author**).
soraya.ziaei@pnu.ac.ir

Mahmood Moradi

Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Razi University,
Kermanshah, Iran. MMoradi44@gmail.com

Abstract

Objectives: This research aims to design a structural model of cultural development in public libraries from specialists, librarians, and managers of public libraries' viewpoints in the country.

Methods: The current research is exploratory-applied research, which was conducted field. The research method in terms of data collection method is using the mixed research method, which was carried out in a qualitative-quantitative manner. The statistical population in the qualitative part includes specialists in the field of knowledge and information science, philology, and sociology, as well as managers and experts in the field of public libraries, and in the quantitative part, it includes managers and librarians of public libraries in the centers of the province who have sufficient experience and expertise in the domain of public libraries. The research tool included semi-structured interviews and a researcher-made questionnaire, which was designed according to the research objectives and methods. Qualitative interviews and theoretical foundations in the field of research were used to prepare a questionnaire. After distributing the questionnaires, 319 questionnaires were collected and the entire process of research data analysis was done in SPSS statistical software and PLS structural equations.

Results: The findings in the qualitative part of the research were categorized through interviews including 10 main categories: access to education, continuing education, cultural identity, literacy of cultural-artistic education, per capita study, cultural health, cultural capital, social capital and national independence, and 19 sub-categories as their subsets. The findings also showed that public libraries have a positive effect on cultural development indicators, i.e. the activities and services of public libraries can lead to an increase in cultural development among the population.

1. **Received:** 2022-01-10 ; **Revised:** 2022-02-04 ; **Accepted:** 2022-03-18 ; **Published online:** 2022-09-11

DOI: 10.22091/stim.2023.2372

© The Author(s).

Published by: University of Qom.

This is an open access article under the: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Conclusions: The findings in the qualitative part through interviews include 10 main categories: access to education, continuing education, cultural identity, literacy of cultural-artistic education, per capita study, cultural health, cultural capital, social capital, and national independence, and 19 subcategories were classified as their subcategories. Also, the findings showed that public libraries have a positive effect on cultural development indicators, that is, the activities and services of public libraries can lead to an increase in cultural development in society.

Keywords: Public Libraries, Cultural Development, Structural Model, Grounded Theory, Mixed method.

الگوی ساختاری توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی^۱

سارا بهرامی‌نیا

دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
Sarabrahminia@student.pnu.ac.ir

ثریا ضیایی

دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
soraya.ziaei@pnu.ac.ir

محمود مرادی

استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. MMoradi44@gmail.com

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر طراحی الگوی ساختاری توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی از دیدگاه متخصصین، کتابداران و مدیران کتابخانه‌های عمومی کشور است.

روش: پژوهش حاضر از نوع تحقیقات اکتشافی- کاربردی است، که به صورت میدانی انجام شد. روش پژوهش از نظر روش گردآوری داده‌ها با استفاده از روش تحقیق آمیخته می‌باشد که به صورت کیفی- کمی اجرایی گردید. جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل متخصصان حوزه علم اطلاعات دانش‌شناسی، جامعه‌شناسی و همچنین مدیران و صاحب‌نظران حوزه کتابخانه‌های عمومی و در بخش کمی شامل مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی مراکز استان که تجربه و تخصص کافی در حوزه کتابخانه‌های عمومی داشتند، است. ابزار تحقیق شامل مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته و پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که با توجه به اهداف و روش پژوهش، طراحی گردید. جهت تهیه پرسشنامه، از مصاحبه‌های کیفی و همچنین بررسی مبانی نظری موجود در حوزه پژوهش استفاده گردید. پس از توزیع پرسشنامه‌ها، تعداد ۳۱۹ پرسشنامه گردآوری شد و تمامی روند تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش در نرم‌افزارهای آماری SPSS و معادلات ساختاری PLS انجام گرفت.

یافته‌ها: یافته‌ها در بخش کیفی پژوهش از طریق مصاحبه شامل ۱۰ مقوله اصلی با عنوان مولفه‌های توسعه فرهنگی شامل:

۱. پژوهش حاضر برگرفته از: رساله دکتری با عنوان «طراحی الگوی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی و فرهنگی جامعه». ارائه شده در دانشگاه پیام نور مشهد است.

استاد به این مقاله: بهرامی‌نیا، سارا؛ ضیایی، ثریا؛ مرادی، محمود (۱۴۰۱). الگوی ساختاری توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۳۸(۳)، صص ۴۳۳-۴۵۴. DOI: 10.22091/stim.2022.7772.1716

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۰؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۰/۱۱/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۷؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۲۰
ناشر: دانشگاه قم
© نویسندگان.

دسترسی به آموزش، آموزش مداوم، هویت فرهنگی، سوادآموزی آموزش‌های فرهنگی - هنری، سرانه مطالعه، بهداشت فرهنگی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و استقلال ملی، و ۱۹ مقوله فرعی به عنوان زیرمجموعه‌های آن‌ها، طبقه‌بندی گردید. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد، که کتابخانه‌های عمومی بر شاخص‌های توسعه فرهنگی تاثیر مثبتی دارد، یعنی فعالیت‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی می‌تواند منجر به افزایش توسعه فرهنگی در بین افراد جامعه گردد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داد کتابخانه‌های عمومی این پتانسیل را دارند که بر تمامی شاخص‌های ذکر شده در توسعه فرهنگی جامعه به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم اثرگذار باشند. تقویت خدمات و فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی، از طریق تجهیزات و خدمات نوین و آموزش کتابداران می‌تواند کتابخانه‌های عمومی را به مکانی تبدیل کند که همه افراد جامعه برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی و خدماتی و مشاوره‌ای خود ابتدا به کتابخانه مراجعه کنند؛ زیرا این دوستی و ارتباط به شکل چشمگیری در ارتقاء سطح کیفیت زندگی افراد جامعه موثر است. کتابخانه‌های عمومی در کشورهای توسعه یافته یکی از کانون‌های اصلی توسعه محسوب می‌شوند. از آنجا که اطلاعات عامل کلیدی توسعه می‌باشد، تقویت خدماتی همچون مجموعه‌سازی مناسب، در دسترس قرار دادن منابع و ارائه خدمات نوین به تناسب گروه‌های مختلف جامعه به شکل‌های متنوع چاپی، صوتی، تصویری و الکترونیکی و غیره برای تمام افراد بدون هیچ‌گونه محدودیتی، می‌تواند در توسعه فرهنگی جامعه تاثیرگذارتر باشند.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های عمومی، توسعه فرهنگی، الگوی ساختاری، گراند تئوری، روش آمیخته.

۱. مقدمه

از آنجا که انسان موجودی فرهنگی است، زیربنای توسعه فرهنگی، توجه و توسعه شاخص‌های مرتبط با سبک زندگی انسان است. از جمله عواملی که سبک زندگی افراد جامعه را می‌سازد، آموزش مداوم، سوادآموزی، ارتقاء هویت فرهنگی و بهداشت روانی افراد جامعه می‌باشد. این امر از کتابخانه‌های عمومی که رسالت آموزش و ارائه خدمات به عموم مردم را دارند، قابل انتظار است.

اندیشمندان اقتصادی با مطالعه و بررسی دلایل پیشرفت‌ها و دستاوردهای قابل ملاحظه کشورهای توسعه یافته، به این نتیجه رسیده‌اند که افزایش تولید قابل ملاحظه در کشورهای توسعه یافته به دلیل افزایش بازدهی تولید، در اثر بهبود شیوه‌های تولید و این امر ناشی از سرمایه‌گذاری بر روی نیروی انسانی بوده است. این نوع سرمایه‌گذاری در قالب آموزش‌های گوناگون، موجب تغییر نگرش‌ها، توانایی‌ها، مهارت‌ها و ظرفیت‌های افراد این جوامع، چنین پیشرفت و توسعه‌ای را به وجود آورده است (موسوی جهرمی، ۱۳۹۵، ص ۱۸۸-۱۸۹). آموزش‌های گوناگون در جوامع بدون رشد علمی حوزه‌های مختلف دانش و آموزش و یادگیری آنها در بین نیروی انسانی و آمادگی آنها برای پیشبرد اهداف اقتصادی، امکان‌پذیر نیست. از سوی دیگر، با رشد علمی، تولیدات علمی در جامعه و در کتابخانه‌ها و مراکز مختلف اطلاع‌رسانی و پایگاه‌های علمی به وجود خواهد آمد.

برای آنکه مردم بتوانند دنیای جدیدی را درک کنند و به آن شکل دهند، قدرت بیان احساس‌های خود را داشته باشند و با استفاده از زبان روز، با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، به آموزش مستمر که شرط اصلی توسعه است، نیازمندند. افراد قبل از اینکه بتوانند خود را با تغییرات ضروری در شغل خود وفق دهند، باید بتوانند خود را با تغییر هماهنگ سازند و این توانایی به دست نخواهد آمد، مگر از طریق مجموعه‌ای از فرآیندها، از رهگذر اطلاعات، قبول مسئولیت آموزش شغلی، فراگرفتن شیوه بیان خود که در ترکیب با یکدیگر، توسعه فرهنگی را می‌سازند (نظریور، ۱۳۸۷، ص ۴۵). کتابخانه‌های عمومی یکی از اصلی‌ترین مکان‌هایی هستند که از طریق آموزش رایگان و ارائه اطلاعات به افراد جامعه، در خصوص توانمندسازی اقشار مختلف جامعه فعالیت دارند. لذا، از مهم‌ترین ارکان فرهنگی در هر جامعه‌ای، کتابخانه‌ها هستند.

همان‌گونه که از تعاریف فرهنگ پیداست، فرهنگ مقوله‌ای شامل مجموعه‌ای از دانش‌ها، باورها، هنر، قوانین، اخلاق، آداب و رسوم و دیگر قابلیت‌ها و عادت‌هایی است که باید فراگرفت و از طریق آموزش، توسعه خواهد یافت. یکی از وظایف و ارکان اصلی کتابخانه‌های عمومی،

آموزش است، بنابراین، اینگونه به نظر می‌رسد که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در توسعه فرهنگی جامعه نقش موثری داشته باشند. کتابخانه‌های عمومی نه تنها افکار عمومی را شکل می‌دهند، بلکه با ارائه و برجسته نمودن اطلاعات می‌توانند مجموعه گرایش‌ها و تصمیم‌های جوامع، و به طور کلی ابعاد فرهنگی جامعه را از خود متأثر کنند. ابعاد گوناگونی از حیات جامعه می‌تواند تحت تأثیر کتابخانه‌های عمومی قرار گیرد.

آیین‌نامه کتابخانه‌های عمومی کشور، کتابخانه‌های عمومی را موظف به امر پیشرفت فرهنگی می‌داند. حری (۱۳۷۱)، با بیان این نکته که نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی را می‌توان از جنبه‌های مختلف مورد توجه قرار داد، بر نقش اقتصادی، آموزشی و اجتماعی کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی جامعه اشاره دارد.

غزل ایاغ (۱۳۷۱)، با اشاره به نقشی که کتابخانه‌های عمومی در انتقال میراث فرهنگ مدون بر عهده دارند، معتقد است که ضرورتاً بر توسعه فرهنگی اثر می‌گذارد. لذا، تاکید دارد که رشد و توسعه کتابخانه‌ها در هر جامعه، خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رشد و توسعه است.

دیانی (۱۳۷۱)، نیز تاکید دارد که چنانچه توسعه فرهنگی را تجهیز همه افراد جامعه با فرهنگی بومی، در سطحی مناسب با زمان بدانیم، تنها کتابخانه عمومی است که به گونه‌ای سنتی و رسمی با فراهم‌آوری، سازماندهی و اشاعه ابزارهای زندگی غنی از فرهنگ، به تجهیز افراد جامعه می‌پردازد. بنابراین، توسعه فرهنگی و رسالت کتابخانه‌های عمومی که همان توزیع عادلانه امکانات فرهنگی است، رابطه تنگاتنگی با هم دارند.

بر اساس رهنمودهای ایفلا، کتابخانه عمومی سازمانی است که از طریق حکومت محلی، منطقه‌ای یا ملی، و از طریق سایر سازمان‌های اجتماعی تأسیس و پشتیبانی مالی می‌شود. کتابخانه عمومی، دانش، اطلاعات و آثار فکری و هنری را با استفاده از یک رشته منابع و خدمات تهیه می‌کند و به صورتی برابر و یکسان صرف نظر از نژاد، ملیت، سن، جنسیت، مذهب، زبان، وضع اقتصادی، وضعیت شغلی، سطح تحصیلی و سواد در دسترس مردم قرار می‌دهد (ایفلا، ۲۰۱۰).

بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی جامعه علاوه بر اینکه به شناسایی پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی در حوزه فرهنگی می‌پردازد، منجر به ارائه راهکارهای مناسب، جهت استفاده از این پتانسیل‌ها برای رسیدن به توسعه فرهنگی جامعه نیز می‌گردد. نتایج پژوهش حاضر شناسایی فاصله بین وضع موجود و وضع مطلوب و همچنین شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود در کتابخانه‌های عمومی را به دنبال دارد، و اطلاعات مفیدی در اختیار مسئولان نهاد

کتابخانه‌های عمومی قرار می‌دهد تا جهت رسیدن به وضع مطلوب و موفقیت در رسالت‌های کتابخانه گام موثری بردارند.

تا امروز بررسی کارایی و نقش کتابخانه‌های عمومی در جامعه، محدود به بررسی در قالب اهداف و وظایف کتابخانه‌های عمومی بود. لذا، پژوهش حاضر بر آن است تا گامی فراتر برداشته و به بررسی و شناسایی توانمندی‌ها و قابلیت‌هایی فراتر از وظایف محدود شده به کتابخانه‌های عمومی بردارد تا در آینده نزدیک بتوان شاهد بهره‌مندی از این قابلیت‌های بالقوه و رشد بیشتر این نهاد ارزشمند، در جهت توسعه کشور بود. از این‌رو، پژوهش حاضر برای روشن‌تر کردن چگونگی این تأثیرگذاری و متغیرهایی که می‌توانند با تأثیرپذیری از کتابخانه‌های عمومی، توسعه فرهنگی جامعه را تحت تأثیر قرار دهند، درصدد پاسخ به سوالات زیر است:

- توسعه فرهنگی جامعه به چه میزان تحت تأثیر کتابخانه‌های عمومی قرار دارد؟
- کتابخانه‌های عمومی چگونه می‌توانند در روند توسعه فرهنگی جامعه نقش موثری داشته باشند؟

۲. مبانی نظری

الف. توسعه فرهنگی

توسعه فرهنگی، جزئی از مفهوم توسعه است، اما این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که دستیابی به توسعه فرهنگی به مراتب دشوارتر از توسعه در دیگر بخش‌ها، نظیر توسعه اقتصادی و سیاسی است. توسعه فرهنگی از جمله فرایندهایی است که هرگز نمی‌توان آن را به شکل سطحی و کوتاه‌مدت در جامعه مطرح کرد، زیرا توسعه فرهنگی به زیرساخت‌های محکم و مداوم فکری نیاز دارد. در حقیقت توسعه فرهنگی زمانی در جامعه‌ای تحقق می‌یابد که ذهنیت افراد آن جامعه متحول شده و همگان به امکانات فرهنگی موجود در جامعه به شکل یکسان دسترسی داشته باشند (مکتبی‌فرد، ۱۳۸۵). توسعه فرهنگی، فرآیندی است که طی آن با ایجاد تغییراتی در حوزه‌های ادراکی، شناختی، ارزشی و گرایشی انسان‌ها، قابلیت‌ها و باورها و شخصیت ویژه‌ای را در آنها به وجود می‌آورد که حاصل این باورها و قابلیت‌ها، رفتارها و کنش‌های خاصی بوده که مناسب توسعه است (یونسکو، ۱۳۷۹، ص ۱۷).

ب. سرمایه فرهنگی

بسیاری از جلوه‌های فرهنگ را می‌توان به عنوان دارایی‌های سرمایه‌ای تفسیر کرد. به عبارت

دیگر، می‌توان گفت که سرمایه فرهنگی، مجموعه‌ای از روابط، معلومات، اطلاعات و امتیازاتی است که فرد برای حفظ کردن یا به دست آوردن یک موقعیت اجتماعی، از آن استفاده می‌کند. در واقع سرمایه فرهنگی است که به طور دائمی در قلمرو امکانات یک قشر، گروه، طایفه یا طبقه است (صالحی امیری، ۱۳۸۶، ص ۶۴).

ج. هویت ملی و توسعه فرهنگی

هویت در مرتبه نخست، به دو سطح فردی و جمعی تقسیم می‌شود، که هویت ملی در سطح جمعی قرار دارد. هویت جمعی، هویت گروهی است، که یک جمع را از دیگر جمع‌ها متمایز می‌سازد. به عبارت دیگر، مجموعه مشخصه‌هایی است که یک گروه را از دیگر گروه‌ها جدا می‌کند؛ یعنی مجموعه ویژگی‌هایی که باعث ایجاد «ما» می‌شود (ابوالحسنی، ۱۳۸۷). جستجوی هویت ملی باید مبتنی به سرشت جامعه و افراد آن باشد و نمی‌تواند در جامعه‌ای که به دو گروه متمایز تقسیم می‌شوند، یعنی «آنان که شرایط را تعیین می‌کنند و آنان که باید شرایط را گردن نهند»، به حقیقت بپیوندد. اختلاط فرهنگ‌ها، نقش مهمی در توسعه فرهنگی که عامل تعیین‌کننده هویت ملی است، دارند. فرهنگ، نیروی زنده‌ای است که می‌تواند عناصر خارجی را به خود جذب کند و از این راه نیز غنی شود، بی‌آنکه در ارکان آن سستی پدید آید.

د. آموزش مداوم و توسعه فرهنگی

با توجه به اینکه هیچ الگوی خارجی توسعه فرهنگی را نباید به کشوری تحمیل کرد، دگرگونی‌ها و نوآوری‌ها باید بر پایه الگوی ملی تحقق پذیرند. عوامل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بیش از حد تصور بر تحول فرهنگ اثر می‌گذارند. آموزش مداوم که به شخص، در هر رشته و گروه سنی و اجتماعی امکان آموختن و فراگرفتن می‌دهد، می‌تواند فقدان عدالت اجتماعی را به لحاظ عدم دسترسی آزادانه و یکسان به نظام آموزش مدرسه‌ای، تا حدی ترمیم کند. آموزش مداوم همه فرایند آموزشی را در بر می‌گیرد و از این‌رو، هنرمندان، کارگران و متخصصان، مربیان شایسته‌ای به‌شمار می‌روند و در نظام آموزشی می‌توانند سهم موثری بر عهده گیرند (صبوری و امیرشاهی، ۱۳۸۱، ص ۴۰-۴۱). بی‌شک کتابخانه‌های عمومی با فراهم نمودن بستری برای آموزش متناسب با اقشار مختلف جامعه، سهم عمده‌ای در ایجاد توسعه فرهنگی خواهد داشت.

ه. کتابخانه‌های عمومی و توسعه فرهنگی

ایجاد کتابخانه‌های عمومی را می‌توان به منزله یک رفتار هدفمند اجتماعی در جهت توسعه

فرهنگی جامعه تلقی کرد. ملت‌هایی که فرهنگ غنی‌تری دارند، کتابخانه‌های بیشتر و بهتری برای استفاده مردم ایجاد کرده‌اند. به بیان دیگر، ذهنیت فرهنگی جامعه، عامل مهمی در ایجاد و گسترش کتابخانه به‌شمار می‌رود. مشاهده کتابخانه‌های خوبی که بر اساس استانداردها شکل گرفته است و به افراد جامعه به شکل مطلوب خدمات می‌کند، به‌طور غیرمستقیم نشان‌دهنده فرهنگ غنی جوامعی است که اسباب توسعه جامعه را فراهم می‌کنند (اشرفی‌ریزی و کاظم‌پور، ۱۳۹۱، ص ۹۳-۹۵).

۳. پیشینه پژوهش

هرچند، در حوزه توسعه فرهنگی از طریق کتابخانه‌های عمومی پژوهش‌های اندکی، به ویژه در ایران انجام شده است، ولی در ادامه به مرور و بررسی برخی از مهم‌ترین و مرتبط‌ترین آنها، در حوزه نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی در ایران و خارج از ایران پرداخته می‌شود. غفاری و علیزاده (۱۳۹۹)، در پژوهشی به تبیین نقش کتابخانه‌های عمومی منطقه آزاد ماکو در توسعه فرهنگ ارتباط آن منطقه پرداختند. نتایج نشان داد که کاربران کتابخانه‌های عمومی، افزایش میزان سرانه مطالعه و ارتقای سطح دانش را از جمله مهم‌ترین نقش‌های کتابخانه‌های عمومی عنوان کرده‌اند، در صورتی که نقش این کتابخانه‌ها را در گسترش آموزش‌های فرهنگی و هنری پایین دانسته‌اند.

درم نثاری و همکاران (۱۳۹۹)، نیز در پژوهشی به تحلیل نقش راهبردی کتابخانه‌های عمومی در ژئوپلیتیک اطلاعات ایران پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های عمومی تلویحاً از جهت تقویت هویت فرهنگی و ارتقای آگاهی‌های عمومی، خصوصاً از منظر تقویت هویت ایرانی-اسلامی، به عنوان یکی از سه مولفه اصلی جغرافیای سیاسی نقش دارند.

رحیمی و سعادت‌نیا (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی، با میزان مطالعه کاربران کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد افرادی که سرمایه فرهنگی و اجتماعی آنان در سطح بالایی قرار دارد، زمان بیشتری از وقت خود را صرف مطالعه می‌کنند. لذا، توجه به مولفه‌های سرمایه فرهنگی و اجتماعی در جامعه، باعث افزایش میزان مطالعه خواهد گردید. در این راستا، کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به عنوان مراکز اعتلای توسعه فرهنگی- اجتماعی عمل کرده و با برگزاری جلسات، کارگاه‌ها و همایش‌های مرتبط با مطالعه، در تقویت سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه نقش داشته باشند.

همچنین قاضی‌زاده، مختاری و حسین‌زاده (۱۳۹۷)، در بررسی تأثیر کتابخانه‌های عمومی بر

آموزش و ترویج مهارت‌های شهروندی از دیدگاه مدیران کتابخانه‌های عمومی دریافتند که از میان روش‌ها و شیوه‌های مؤثر در ترویج و آموزش مهارت‌های شهروندی در کتابخانه‌های عمومی از نظر مدیران، نمایش کتاب‌های مرتبط و برگزاری دوره‌های مهارت‌های سواد اطلاعاتی از اولویت بیشتری برخوردار است و نهادهای آموزشی مانند کتابخانه و مراکز اطلاعاتی سهم و نقش بسیار مهمی در ترویج و آموزش مهارت‌های شهروندی دارند. همچنین تنوع در ارائه انواع خدمات می‌تواند در ارتقای انواع مهارت‌های شهروندی مؤثر باشد.

نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳)، در پژوهشی جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی شهرستان بیرجند را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که نقش کلی کتابخانه‌های عمومی شهرستان بیرجند در توسعه فرهنگی، بیش از حد متوسط (۳/۲۸) بود. از بین مولفه‌های توسعه فرهنگی در این پژوهش (هویت فرهنگی، مبادلات فرهنگی، فرهنگ کتابخوانی، سرانه مطالعه و ارتقاء دانش و آموزش‌های فرهنگی - هنری)، مولفه آموزش‌های فرهنگی - هنری از میانگین کم‌تری (۲/۹۸) برخوردار بود.

وچکاووسکا^۱ (۲۰۲۱)، در بررسی نقش‌ها و کارکردهای کتابخانه‌ها که ممکن است در جوامع محلی از نظر کمک، ادغام و توسعه براساس نظریه‌های سرمایه اجتماعی کلاسیک انجام دهند، نشان دادند که سرمایه اجتماعی که به عنوان ارزش‌های ناملموس جامعه در دسترس از طریق شبکه‌ای از ارتباطات قابل درک بوده، عاملی در توسعه جوامع و بهبود کیفیت زندگی است. این امر به رفع نابرابری‌های اقتصادی و جلوگیری از فقر و طرد اجتماعی، تحریک توسعه اجتماعی و منطقه‌ای، نگرش‌های مدنی و مشارکت اجتماعی و ساختن جامعه مدنی و همچنین هویت محلی و منطقه‌ای کمک می‌کند. بسیاری از این وظایف ممکن است توسط کتابخانه‌ها اجرا شود، که علاوه بر دسترسی به اطلاعات، ممکن است تعدادی خدمات مرتبط با نیازهای اجتماعی را نیز ارائه دهند.

چاو و تیان^۲ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر کیفیت زندگی پرداختند. در این پژوهش، طی یک مطالعه ده ساله از داده‌های کتابخانه عمومی کارولینای شمالی، تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر زندگی افراد جامعه بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که سرانه

1. Wojciechowska

2. Chow & Tian

تیراژ کتاب چاپی با پنج عامل از جمله کیفیت زندگی، سطح پیشرفت تحصیلی جامعه، سرانه و درآمد متوسط خانوار و تعداد مشاغل، روابط قابل پیش‌بینی، مثبت و معنی‌داری دارد. این نتایج از نقش کتابخانه‌های عمومی به عنوان لنگرهای جامعه در تأثیرگذاری مثبت بر کیفیت زندگی حمایت می‌کند.

ناه^۱ (۲۰۲۰)، در پژوهشی راهبردی را برای تقویت نقش کتابخانه در افزایش کیفیت زندگی ساکنان، با شناسایی روابط بین رضایت کاربران از خدمات کتابخانه و کیفیت زندگی آنها بررسی کرد. داده‌های پژوهش از طریق توزیع پرسشنامه بین کاربران کتابخانه‌های عمومی گردآوری شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که رضایت از کارکنان کتابخانه‌های عمومی، تأثیر مثبتی بر رضایت از زندگی، خودکارآمدی و ثبات عاطفی شرکت‌کنندگان دارد. همچنین، ارزیابی رضایت کاربران از کتابخانه به طور کلی تأثیر مثبت و قابل توجهی را بر رضایت از زندگی و همچنین تفکر مثبت نشان داد. همچنین سرمایه‌گذاری در کتابخانه‌های عمومی باعث می‌شود که عموم مردم از زندگی کلی خود راضی باشند، به آینده خود مثبت فکر کنند، برای انجام موفقیت‌آمیز نقش‌هایشان اعتماد به نفس داشته باشند و با ثبات مداوم احساس آزادی کنند.

مادو، اونینکه و آزوبوگو^۲ (۲۰۱۸)، در پژوهشی به بررسی خدمات کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک عامل پیشرو در توسعه جامعه پرداختند. نتایج نشان داد، همان‌گونه که آموزش و پرورش فرایندی است که به وسیله آن افراد به طور رسمی و با کمک و هدایت اطلاعات، به دنبال توسعه ظرفیت‌های ذاتی خود برای زندگی سالم و کارآمد در جامعه و مشارکت در پیشرفت و بالا بردن آن به نفع خود و کل جامعه می‌باشند، کتابخانه‌های عمومی با مسئولیت اجتماعی و آموزشی اجتماع در فراهم آوردن اطلاعات به ساکنین و همچنین تشکیل کارهای عمرانی در صورت لزوم و مرتبط ضروری هستند. بنابراین، با وجود عوامل چالش‌برانگیز، فراهم آوردن کتابخانه‌های عمومی برای دسترسی مردم به اطلاعات و دانش مورد نظر و شایسته، جهت پیگیری و هدایت فعالیت‌های توسعه در یک جامعه، نیازی ضروری است.

لعل^۳ (۲۰۱۸)، در پژوهشی به بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی-

1. Noh
2. Madu, Onyeneke & Azubogu
3. Lal

اجتماعی در مناطق روستایی هند پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های عمومی نقش یک کاتالیزور را در توسعه اجتماعی و فرهنگی ایفا می‌کنند. کتابخانه‌های عمومی دامنه‌ای از منابع فرهنگی در حال تغییر برای جامعه ارائه داده و به نوعی به نهاد اجتماعی و فرهنگی تبدیل شده‌اند. همچنین بین توسعه جامعه، توانمندسازی و استفاده از کتابخانه‌های عمومی روستایی در هند ارتباط وجود دارد.

سامرز و بوکانن^۱ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان کتابخانه‌های عمومی به عنوان قطب فرهنگی در جوامع محروم: توسعه و تقویت شایستگی‌ها و ارتباطات فرهنگی، نشان دادند که با وجود شکاف فرهنگی در بریتانیا، افراد و جوامع محروم کم‌ترین احتمال شرکت در فعالیت‌های فرهنگی را دارند. سطوح پایین سرمایه فرهنگی می‌تواند موانع متعددی را برای مشارکت فرهنگی ایجاد کند و کتابخانه‌های عمومی نقش فرهنگی مهمی در حمایت و ترویج یادگیری و توسعه دارند.

ستشوانه و اوتس^۲ (۲۰۱۵)، نیز در پژوهشی به بررسی حفظ فرهنگ از طریق کتابخانه‌های عمومی پرداختند که نتایج نشان داد، کتابخانه‌ها باید در برنامه‌های خود فعالیت‌های فرهنگی را در نظر بگیرند، همچنین باید برای آیندگان اطلاعات و دانش رایگان جمع‌آوری، مستندسازی و نگهداری شود. سودمندی اطلاعات حفظ شده در این واقعیت نهفته است که نسل آینده قادر خواهد بود هویت خود را تثبیت کند. کتابخانه‌های عمومی باید منابع فرهنگی را همانند دیگر منابع جمع‌آوری کنند، تا نسل آینده برای اهداف مختلف مانند تحقیق و مرجع از آنها بتوانند استفاده کند.

در پژوهش‌های مورد بررسی، به شکل جانبی به مسئله نقش کتابخانه‌های عمومی در فعالیت‌های فرهنگی و توسعه فرهنگی اشاره شده است. فقط در یک پژوهش (نوکاریزی و نارمچی، ۱۳۹۳)، به نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی و با استفاده از برخی از مؤلفه‌های مورد بررسی در این پژوهش پرداخته شده بود. اما به طور کلی پژوهشی که به طراحی مدل ساختاری نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی بپردازد، دیده نشد. وجود این خلاء، انجام پژوهش حاضر را حائز اهمیت می‌کند. نتایج این پژوهش می‌تواند موجب رفع این خلاءها و نیز توجه بیشتر به قابلیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی گردد.

1. Summers & Buchanan
2. Setshwane & Oats

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات اکتشافی- کاربردی است، که به صورت میدانی انجام شد. روش پژوهش از نظر روش گردآوری داده‌ها، روش تحقیق آمیخته بوده که به صورت کیفی-کمی اجرایی شده است. طرح تحقیق نیز از نوع اکتشافی متوالی است، بدین صورت که ابتدا بخش کیفی در جهت شناسایی شاخص‌های توسعه فرهنگی انجام و در ادامه بخش کمی جهت بررسی آماری یافته‌های بخش کیفی انجام گردید. جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل متخصصان حوزه علم اطلاعات دانش‌شناسی، جامعه‌شناسی و همچنین مدیران و صاحب‌نظران حوزه کتابخانه‌های عمومی بودند که در خصوص موضوع پژوهش، تجربه و آگاهی لازم را داشتند. به منظور شناسایی جامعه آماری، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده گردید و هدف از کاربرد آن دستیابی به نمونه متنوعی از افراد بود. ملاک اصلی برای انتخاب مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، داشتن سابقه کار بیش از پنج سال و داشتن تحصیلات تکمیلی مرتبط با علم اطلاعات دانش‌شناسی، جامعه‌شناسی و اقتصاد بود. برای ارائه الگو در این پژوهش از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. نمونه‌گیری تا جایی ادامه پیدا کرد که اشباع نظری حاصل شد، یعنی محقق به هیچ یافته جدیدی دست نیافت. در این پژوهش با ۳۰ نفر از نخبگان، متخصصان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کشور مصاحبه شد، از مصاحبه بیست و ششم به بعد، در اطلاعات دریافتی، اشباع نظری حاصل شد. برای اطمینان، تا مصاحبه سی‌ام نیز ادامه یافت. روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش به صورت حضوری، تلفنی و ارسال ایمیل بود. همچنین جامعه آماری در بخش کمی شامل مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی مراکز استان که تجربه و تخصص کافی در حوزه کتابخانه‌های عمومی داشتند را شامل می‌شد. بر اساس برآورد اولیه، تعداد آنان ۱۹۰۰ نفر بود. با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران ۳۱۹ نفر به عنوان نمونه تعیین شدند. پس از توزیع و گردآوری پرسشنامه‌ها، تعداد ۳۱۹ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. ابزار تحقیق شامل مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته و پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که با توجه به اهداف و روش پژوهش، طراحی گردید. جهت تهیه پرسشنامه، از مصاحبه‌های کیفی و همچنین بررسی مبانی نظری موجود در حوزه پژوهش استفاده گردید. این پرسشنامه شاخص‌های توسعه فرهنگی شامل ۱۰ شاخص: دسترسی به آموزش، استقلال ملی، آموزش مداوم، سوادآموزی، هویت فرهنگی، آموزش‌های فرهنگی و هنری، سرانه مطالعه و سطح دانش، بهداشت فرهنگی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی را مشتمل بود. به طور کلی این پرسشنامه حاوی ۳۵ سؤال بود و

سؤالات آن طراحی الگوی ساختاری نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی را مورد بررسی قرار می‌داد. به منظور آزمون مدل ترسیم شده در قالب روش معادلات ساختاری، سؤالات به صورت طیف ۵ ارزشی لیکرت طراحی گردید. روایی محتوایی این پرسشنامه با استفاده از نظرات ۵ تن از اساتید دانشگاهی در حوزه‌های مرتبط با موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. تمامی روند تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش حاضر نیز در نرم‌افزارهای آماری SPSS و معادلات ساختاری PLS انجام گرفت.

۵. یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی مربوط به نمونه‌های آماری پژوهش حاضر در جدول شماره (۱) آمده است.

جدول ۱- فراوانی و درصد فراوانی جنسیت و تحصیلات نمونه آماری بخش کیفی و کمی پژوهش

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی	گروه‌ها	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۱۶	۶۱/۵
	مرد	۱۰	۳۸/۵
تحصیلات	کارشناسی ارشد	۹	۳۴/۶
	دکتری	۱۷	۶۵/۴
جنسیت	زن	۱۹۵	۶۱/۱
	مرد	۱۲۴	۳۸/۹
تحصیلات	کارشناسی	۱۲۵	۳۹/۲
	کارشناسی ارشد	۱۵۷	۴۹/۲
	دکتری	۳۷	۱۱/۶

نتایج توصیفی پژوهش در جدول شماره (۱)، نشان داد که نمونه‌های بخش کیفی پژوهش شامل ۶۱/۵ درصد زن و ۳۸/۵ درصد مرد بودند. همچنین از این میان نمونه‌های پژوهش افراد دارای مدرک دکتری با ۶۵/۴ درصد بیشترین تعداد را دارا می‌باشند. نتایج توصیفی مربوط به وضعیت جنسیت نمونه پژوهش در بخش کمی نیز نشان داد که ۶۱/۱ درصد شرکت‌کنندگان زنان و ۳۸/۹ درصد مردان می‌باشند. همچنین یافته‌های بخش توصیفی پژوهش نشان داد که از میان نمونه‌های پژوهش، افراد با مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد ۴۹/۲ درصد بیشترین تعداد را دارا می‌باشند. به منظور شناسایی شاخص‌های توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی از بررسی

نظرات خبرگان در قالب روش کیفی استفاده شد. به منظور بررسی بخش کیفی پژوهش حاضر از روش گراند تئوری^۱ استفاده گردید. گراند تئوری شامل سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی است. پس از انجام کدگذاری‌ها، مفاهیم و مقوله‌ها استخراج گردید. بنابراین، پس از انجام مصاحبه‌های پژوهش و انجام کدگذاری‌ها، شاخص‌های مستخرج از مصاحبه‌ها مشخص و جمع‌بندی گردید. جدول شماره (۲)، نتایج بخش کیفی پژوهش را نشان می‌دهد.

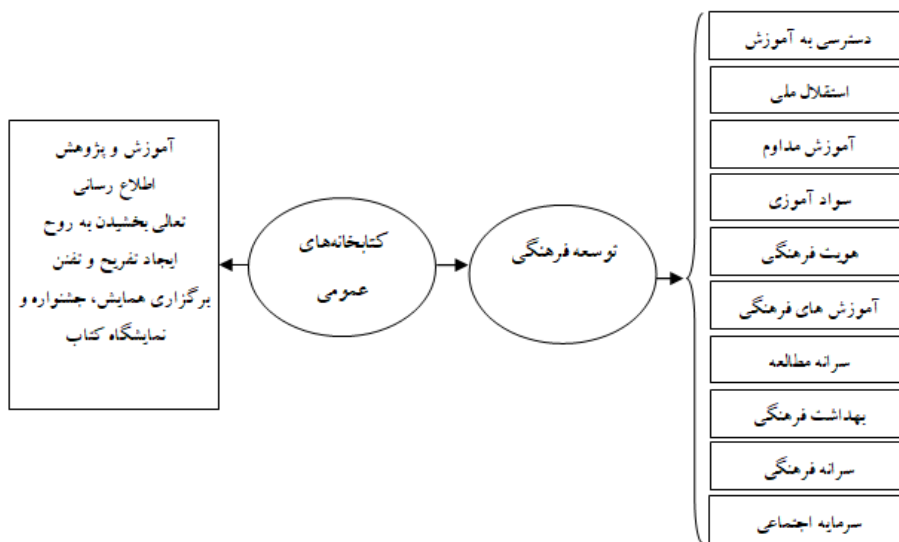
جدول ۲- مقوله و مفاهیم مستخرج شده در مصاحبه شاخص‌های توسعه فرهنگی

مقوله‌ها	مفاهیم	تعداد تاکید
دسترسی به آموزش	برگزاری کلاس‌های آموزشی رایگان	۶
	برطرف کردن نیاز اطلاعاتی	۳
آموزش مداوم	آموزش مداوم	۳
	آموزش مهارت‌های زندگی	۳
	آموزش مهارت‌های تخصصی و شغلی	۳
هویت فرهنگی	مطالعه تاریخ فرهنگ‌ها	۴
	شناسایی میراث فرهنگی	۳
	حفظ و معرفی فرهنگ‌های بومی	۶
سوادآموزی	سوادآموزی	۲
آموزش‌های فرهنگی و هنری	آموزش‌های فرهنگی و هنری	۴
سرانه مطالعه	سرعت دسترسی به منابع غنی	۷
	کتاب و کتابخوانی	۷
بهداشت فرهنگی	توسعه شهروندی آگاه	۶
	طبقه‌بندی منابع متناسب با کاربر	۲
سرمایه فرهنگی	ارائه اطلاعات و دانش روزآمد	۴
	ارتقاء آگاهی و دانش	۹
استقلال ملی	افزایش آگاهی، ارتباطات و مبادلات فرهنگی	۳
سرمایه اجتماعی	برگزاری همایش و کارگاه‌های مهارت‌های اجتماعی	۶
	مشارکت و ارتباطات اجتماعی	۴

مشارکت‌کنندگان با توجه به ماهیت و پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی کشور

عواملی را بیان نمودند، که منتج به توسعه فرهنگی در جامعه خواهد شد. این عوامل، شامل ۱۰ مقوله اصلی با عنوان مولفه‌های توسعه فرهنگی شامل: دسترسی به آموزش، آموزش مداوم، هویت فرهنگی، سوادآموزی، آموزش‌های فرهنگی- هنری، سرانه مطالعه، بهداشت فرهنگی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و استقلال ملی، و ۱۹ مقوله فرعی به عنوان زیرمجموعه‌های آنها، طبقه‌بندی شده است.

در پژوهش حاضر به توسعه مدل ساختاری پژوهش پرداخته شد، که روابط مؤلفه‌ها و مقوله‌ها با داده‌های فرآیند پژوهش در آن به تصویر کشیده می‌شود. مدل ساختاری مشخص شده مطابق با نتایج روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری در شکل شماره (۱) به نمایش گذاشته شده است.

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

همچنین برای تعیین دقت در شناسایی عوامل دارای تاثیر در توسعه فرهنگی، از پاسخ‌گویان خواسته شد که میزان تاثیر هر کدام از عوامل را بیان کنند. پاسخ‌ها در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت، مقیاس‌بندی شد. در کدگذاری داده‌ها به پاسخ‌های خیلی کم، نمره ۱؛ کم، نمره ۲؛ متوسط، نمره ۳؛ زیاد، نمره ۴ و خیلی زیاد، نمره ۵ اختصاص داده شد. در جدول شماره (۳) خلاصه داده‌های توصیفی مقوله‌های مورد بررسی در توسعه اقتصادی، مشخص شده است.

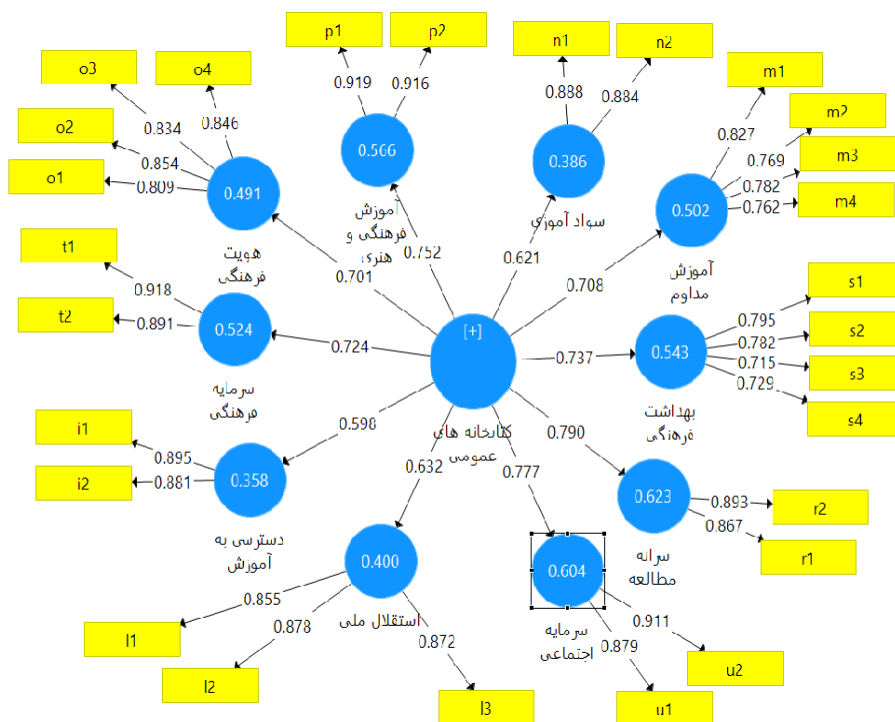
جدول ۳- آزمون T تک نمونه‌ای مولفه‌های توسعه فرهنگی
در کتابخانه‌های عمومی

ابعاد	میانگین	مقدار T	سطح معناداری	فاصله اطمینان	
				حد پایین	حد بالا
دسترسی به آموزش	۳/۶۲	۱۱/۰۶۸	۰/۰۰۰	۰/۵۰۸	۰/۷۲۷
استقلال ملی	۳/۷۷	۱۵/۶۵۶	۰/۰۰۰	۰/۶۷۱	۰/۸۶۳
آموزش مداوم	۳/۸۰	۱۵/۸۰۰	۰/۰۰۰	۰/۷۰۰	۰/۸۹۹
سوادآموزی	۴/۰۴	۲۱/۸۸۱	۰/۰۰۰	۰/۹۵۰	۱/۱۳۸
هویت فرهنگی	۳/۹۲	۱۹/۹۲۴	۰/۰۰۰	۰/۸۳۰	۱/۰۱۲
آموزش‌های فرهنگی و هنری	۴/۰۲	۲۰/۰۷۹	۰/۰۰۰	۰/۹۲۳	۱/۱۲۴
سرانه مطالعه و سطح دانش	۴/۰۴	۲۲/۲۱۶	۰/۰۰۰	۰/۹۵۶	۱/۱۴۱
بهداشت فرهنگی	۳/۹۲	۱۹/۷۲۱	۰/۰۰۰	۰/۸۳۰	۱/۰۱۴
سرمایه فرهنگی	۴/۰۱	۲۱/۹۹۲	۰/۰۰۰	۰/۹۲۱	۱/۱۰۱
سرمایه اجتماعی	۳/۹۲	۱۸/۹۸۶	۰/۰۰۰	۰/۸۲۵	۱/۰۱۵

همان‌گونه که در جدول شماره (۳) قابل مشاهده است، به منظور بررسی اینکه آیا ابعاد مدل مفهومی ابعاد توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی کشور در وضعیت فعلی در سطح مناسب، مطلوب و رضایت‌بخشی قرار داد یا خیر، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است. در این آزمون با توجه به مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت، مقدار آزمون برابر با ۳ در نظر گرفته شد. نتیجه این آزمون نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، با توجه به مثبت بودن حد پایین و بالا، میانگین ابعاد اصلی پژوهش از مقدار آزمون (عدد ۳) بیشتر است (جدول ۴).

به بیان دیگر، کتابخانه‌های عمومی کشور در مولفه‌های توسعه فرهنگی تاثیرگذار بوده و نتایج در وضعیت مطلوب و مناسبی قرار دارد.

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نقش کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی

شکل ۲- نتایج تحلیل عاملی تأییدی توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی

نتایج تحلیل عاملی تأییدی توسعه فرهنگی در شکل شماره (۲) و جدول شماره (۴) آمده

است.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، تمام سؤال‌ها، بارهای عاملی قابل قبول بر روی سازه‌ها دارند که

براساس سطح معناداری تی (T) محاسبه شده، معنادار می‌باشند.

میانگین واریانس استخراج شده (AVE) نیز بر روی تمامی سوالات، بیشتر از ۰/۴ است که

اعتبار همگرایی قابل قبولی را نشان می‌دهد.

از سویی، قابلیت اعتماد ترکیبی (CR) برای تمام مقوله‌ها بیش از ۰/۷ به دست آمده که

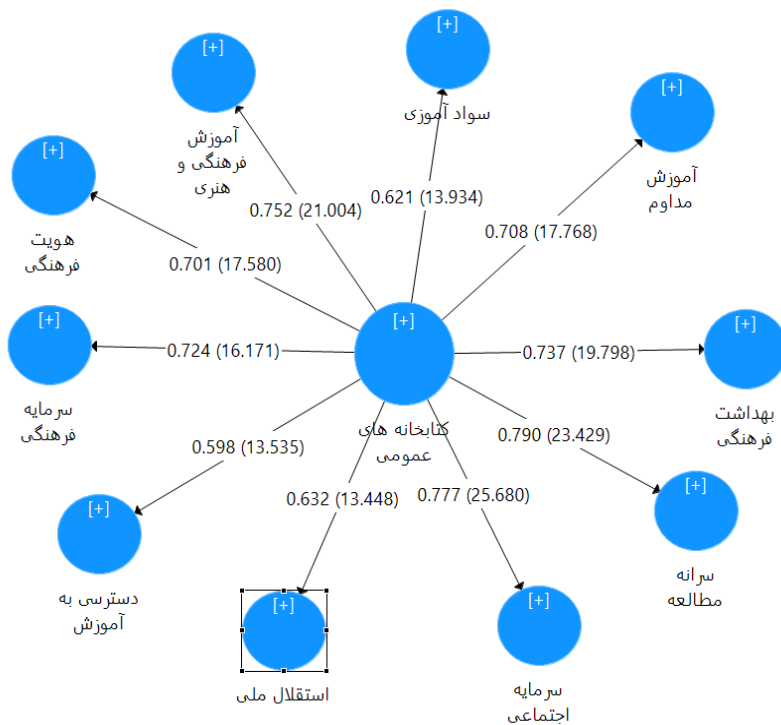
نشان‌دهنده حد قابل قبول برای این شاخص می‌باشد. سایر داده‌های به دست آمده در جدول شماره

(۴) آمده است.

جدول ۴- بارهای عاملی، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی

گویه	سؤال	بارعاملی	معناداری T	متوسط واریانس استخراج شده (AVE)	قابلیت اعتماد ترکیبی (CR)	آلفای کرونباخ
دسترسی به آموزش	۱	۰/۷۹۴	۱۸/۱۷۰	۰/۶۰۷	۰/۸۶۱	۰/۷۸۳
	۲	۰/۷۱۱	۱۴/۸۲۱			
	۳	۰/۸۰۹	۱۷/۹۱۳			
	۴	۰/۸۰۰	۱۵/۷۴۶			
استقلال ملی	۵	۰/۸۳۱	۱۸/۸۱۵	۰/۶۹۷	۰/۸۷۳	۰/۷۸۴
	۶	۰/۸۶۹	۳۳/۶۱۵			
	۷	۰/۸۰۳	۲۳/۰۵۹			
آموزش مداوم	۸	۰/۸۸۱	۲۹/۵۹۰	۰/۷۸۰	۰/۸۷۶	۰/۷۱۸
	۹	۰/۸۸۶	۴۱/۸۹۶			
سوادآموزی	۱۰	۰/۹۴۲	۸۳/۴۱۹	۰/۸۶۲	۰/۹۲۶	۰/۸۴۲
	۱۱	۰/۹۰۶	۳۶/۹۰۰			
هویت ملی	۱۲	۰/۸۵۸	۲۳/۵۰۹	۰/۷۶۶	۰/۹۲۹	۰/۸۹۸
	۱۳	۰/۸۸۲	۲۳/۹۰۵			
	۱۴	۰/۸۷۶	۳۰/۴۶۲			
	۱۵	۰/۸۸۵	۳۳/۰۰۱			
آموزش‌های فرهنگی و هنری	۱۶	۰/۹۳۱	۴۹/۵۵۷	۰/۸۷۳	۰/۹۳۲	۰/۸۵۴
	۱۷	۰/۹۳۸	۶۷/۸۴۵			
سرانه مطالعه و سطح دانش	۱۸	۰/۸۸۶	۳۰/۷۰۷	۰/۷۹۳	۰/۸۸۴	۰/۷۳۹
	۱۹	۰/۸۹۴	۳۵/۵۱۰			
بهداشت فرهنگی	۲۰	۰/۷۹۳	۱۵/۹۷۴	۰/۶۴۸	۰/۸۴۷	۰/۷۳۲
	۲۱	۰/۸۰۴	۱۶/۹۴۸			
	۲۲	۰/۸۱۸	۱۸/۵۹۹			
سرمایه فرهنگی	۲۳	۰/۹۴۲	۳۳/۸۹۰	۰/۸۶۵	۰/۹۲۷	۰/۸۴۴
	۲۴	۰/۹۱۸	۹۳/۷۷۴			
سرمایه اجتماعی	۲۵	۰/۸۷۹	۵۱/۳۸۶	۰/۷۹۷	۰/۸۸۷	۰/۷۴۶
	۲۶	۰/۹۰۶	۲۳/۷۳۲			

نتایج میزان تاثیر و رابطه بین کتابخانه‌های عمومی بر مولفه‌های توسعه فرهنگی

شکل ۳- مدل آزمون شده نقش کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی

آزمون مدل ساختاری با استفاده از بررسی ضرایب مسیر، سطح معنی‌داری ضرایب مسیر و مقدار R^2 ، فرضیه‌های نقش کتابخانه‌های عمومی بر مولفه‌های توسعه فرهنگی را بررسی می‌کند. شکل شماره (۳)، نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها را در قالب ضرایب مسیرها، همراه با سطح معناداری و ارتباط با فرضیه‌های این بخش از پژوهش را نشان می‌دهد.

توضیح اینکه، ضرایب تی (T) بیشتر از $1/96 \pm$ تا $2/58 \pm$ در سطح $0/05$ معنی‌دار می‌باشند و ضرایب تی (T) بالاتر از $2/58 \pm$ در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند.

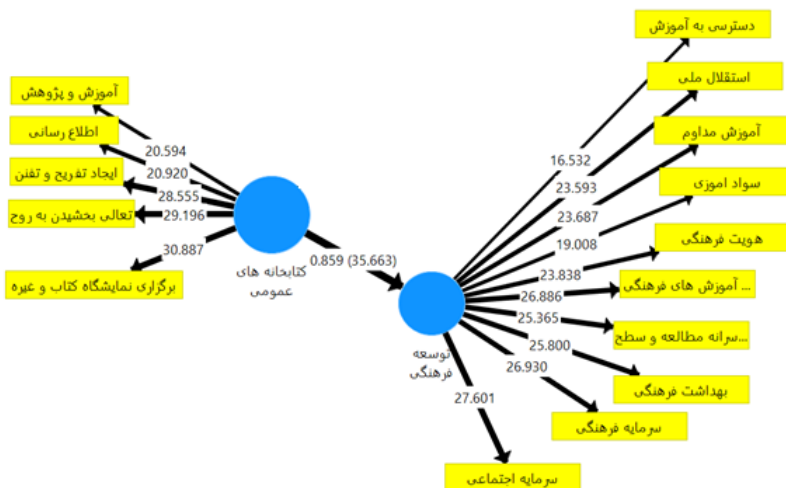
همانطور که در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود، تمامی سؤال‌های مربوط به مولفه‌های توسعه فرهنگی در سطح $0/01$ معنادار هستند.

علاوه بر این، جهت ضرایب تی در تمام مسیرها مثبت است، که نشانگر تاثیر مثبت و معناداری می‌باشد.

جدول ۵- ضریب مسیر و معنی‌داری تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی

نتیجه	T	P value	ضریب رگرسیون	گزاره (رابطه)	
تایید	۱۳/۵۳۵	۰/۰۰۰	۰/۵۹۸	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۱۳/۴۴۸	۰/۰۰۰	۰/۶۳۲	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۱۷/۷۶۸	۰/۰۰۰	۰/۷۰۸	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۱۳/۹۳۴	۰/۰۰۰	۰/۶۲۱	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۱۷/۵۸۰	۰/۰۰۰	۰/۷۰۱	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۲۱/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۷۵۲	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۲۳/۴۲۹	۰/۰۰۰	۰/۷۹۰	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۱۹/۷۹۸	۰/۰۰۰	۰/۷۳۷	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۱۶/۱۷۱	۰/۰۰۰	۰/۷۲۴	با	کتابخانه‌های عمومی
تایید	۲۵/۶۸۰	۰۰۰۰	۰/۷۷۷	با	کتابخانه‌های عمومی

یافته‌های جدول شماره (۵) و شکل شماره (۳) نشان می‌دهد که بررسی تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر شاخص‌های توسعه فرهنگی، با توجه به مقدار ضریب تاثیر و مقدار تی در سطح اطمینان ۹۹ درصد، مثبت و معنی‌دار است؛ زیرا آماره T خارج از بازه (۱/۹۶, -۱/۹۶) قرار گرفته است. بنابراین، می‌توان گفت کتابخانه‌های عمومی بر شاخص‌های توسعه فرهنگی تاثیر مثبتی دارند، یعنی فعالیت‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی می‌تواند منجر به افزایش توسعه فرهنگی در بین افراد جامعه گردد. کتابخانه‌های عمومی چگونه در توسعه فرهنگی جامعه تاثیر دارد؟

شکل ۴- مدل پیشنهادی پژوهش

شکل شماره (۴) نمایش داده‌های به دست آمده در محیط نرم‌افزار اسمارت PLS است. این شکل نتایج حاصل از آزمون گزاره‌ها را در قالب ضرایب مسیرها، همراه با سطح معناداری و ارتباط با گزاره‌های پژوهش نشان می‌دهد. توضیح اینکه، ضرایب تی (T) بیشتر از $1/96 \pm$ تا $2/58 \pm$ در سطح $0/05$ معنی دار می‌باشند و ضرایب تی (T) بالاتر از $2/58 \pm$ در سطح $0/01$ معنی دار هستند. همانطور که در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود، تمامی گزاره‌ها در سطح $0/01$ معنادار هستند. علاوه بر این، جهت ضرایب تی در تمام مسیرها مثبت است که نشانگر تاثیر مثبت و معناداری می‌باشد.

جدول ۶- ضریب مسیر و معنی‌داری متغیرهای پژوهش

نتیجه	T	آماره	P value	گزاره (رابطه)		
				ضریب رگرسیون	با	توسعه فرهنگی
تایید		۳۵/۶۶۳	۰/۰۰۰	۰/۸۵۹	با	توسعه فرهنگی عمومی

یافته‌های پژوهش در جدول شماره (۶) و شکل شماره (۴) نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر ضریب تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی $0/859$ و مقدار تی $35/663$ در سطح اطمینان ۹۹ درصد ($P < 0/01$)، مثبت و معنی دار است؛ زیرا آماره T خارج از بازه $(-1/96, 1/96)$ قرار گرفته است. بنابراین، می‌توان گفت نتایج بررسی تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی جامعه، نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی موثر هستند. بنابراین، نتایج بررسی تاثیر کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی جامعه نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی به میزان حدود ۸۶ درصد موثر می‌باشند. لذا، کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی جامعه تاثیر زیادی دارند.

۵-۱. برازش مدل پیشنهادی پژوهش

جدول ۷- شاخص‌های برازش مدل

توسعه فرهنگی	کتابخانه‌های عمومی	
۰/۹۱۵	۰/۸۴۰	آلفای کرونباخ
۰/۹۲۹	۰/۸۸۷	پایایی ترکیبی
۰/۵۶۷	۰/۶۱۱	روایی همگرا
۰/۳۹۶	۰/۴۴۷	Q2
۰/۹۵۲	-	R2
۰/۷۳۵	-	GOF

جدول شماره (۷)، نتایج مربوط به برازش شاخص‌های مدل نهایی پژوهش را نشان می‌دهد که مقدار مربوط به آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی شاخص‌های توسعه فرهنگی بالاتر از ۰/۸ می‌باشد، که نشان‌دهنده پایایی مناسب و مطلوب مدل پژوهش است.

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که میزان روایی همگرا برای توسعه فرهنگی، بالاتر از سطح معیار ۰/۵ می‌باشد، که نشان‌دهنده مناسب بودن میزان روایی همگرا برای پژوهش است. روایی واگرا نیز در پژوهش حاضر در قالب ماتریس عوامل در عوامل مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. با توجه به سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای R2 معرفی شده است، در توسعه فرهنگی مقدار بیش از ۰/۶ به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن این شاخص است. همچنین با توجه به سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای Q2 معرفی شده است، در همه عوامل، مقدار بیش از ۰/۳ به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن این شاخص است. برای شاخص GOF سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی شده است، با توجه به نتایج بدست آمده در جدول (۷) مقادیر بیش از ۰/۳۶ به دست آمده که نشان‌دهنده برازش کلی قوی مدل است. با توجه به این یافته‌ها مشخص شد که مدل ارائه شده در پژوهش حاضر، از برازش مناسبی برخوردار است.

۶. نتیجه‌گیری

مطابق با نتایج بخش کیفی پژوهش، کتابخانه‌های عمومی از طریق ده شاخص دسترسی به آموزش، آموزش مداوم، هویت فرهنگی، سوادآموزی، استقلال ملی، آموزش‌های فرهنگی-هنری، سرانه مطالعه و سطح دانش، بهداشت فرهنگی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی، در توسعه فرهنگی نقش مؤثری دارند. همچنین نتایج یافته‌های پژوهش نشان داد که مقدار میانگین شاخص‌های توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی کشور بالاتر از ۳/۵ می‌باشد، به این معنا که وضعیت فعلی شاخص‌های توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی، در وضعیت مطلوب و رضایت‌بخشی قرار دارد. به بیان دیگر، کتابخانه‌های عمومی کشور در مولفه‌های توسعه فرهنگی تاثیرگذار و نتایج در وضعیت پیشبرنده قرار دارد. این نتایج با نتایج پژوهش نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳) مطابقت دارد.

پژوهش حاضر پس از بررسی داده‌ها براساس ضرایب مسیر و مقدار تی به دست آمده، نشان

داد که کتابخانه‌های عمومی در مولفه‌های توسعه فرهنگی نقش مثبت و مؤثری دارند. به این معنا که فعالیت‌ها، خدمات و کیفیت کتابخانه‌های عمومی می‌تواند موجب رشد شاخص‌های توسعه فرهنگی در جامعه گردد. تایید این بخش از پژوهش در راستای نتایج پژوهش‌های ریاحی (۱۳۷۵)، نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳) و غفاری و علیزاده (۱۳۹۹) است؛ اما با نتایج پژوهش مکتبی‌فرد (۱۳۸۵) که نشان داد کتابخانه‌های عمومی با توجه به کارایی و رسالتی که در جامعه دارند، هنوز نتوانسته‌اند جایگاه مناسب و موفقی در توسعه کشور داشته باشند، همسو نیست. اگرچه متخصصین و کتابداران کتابخانه‌های عمومی، پتانسیل‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی کشور را در توسعه فرهنگی، مطلوب ارزیابی نمودند؛ اما تا زمانی که از این پتانسیل‌ها به درستی و به‌جا استفاده نگردد، اثرات آن نیز در جامعه محسوس نخواهد بود.

همچنین نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کتابخانه‌های عمومی این پتانسیل را دارند که بر تمامی شاخص‌های ذکر شده در توسعه فرهنگی جامعه به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم اثرگذار باشند. لذا، می‌توان گفت، تقویت خدمات، فعالیت‌ها و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی می‌تواند به شکل پررنگ‌تری در توسعه جامعه نقش داشته باشد. کتابخانه‌های عمومی در کشورهای توسعه یافته یکی از کانون‌های اصلی توسعه محسوب می‌شوند. از آنجا که اطلاعات عامل کلیدی توسعه می‌باشد، تقویت خدماتی همچون مجموعه‌سازی مناسب، در دسترس قرار دادن منابع و ارائه خدمات نوین به تناسب گروه‌های مختلف جامعه به شکل‌های متنوع چاپی، صوتی، تصویری و الکترونیکی و غیره برای تمام افراد بدون هیچ‌گونه محدودیتی، می‌تواند در بهبود کیفیت زندگی و توسعه فرهنگی جامعه تاثیرگذار باشد.

در این راستا نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کتابخانه‌های عمومی در تمامی شاخص‌های توسعه فرهنگی، تاثیر مثبت و معناداری دارند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت، کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک نهاد فرهنگی و اجتماعی، با هدف خدمت‌رسانی به شهروندان، جهت پیشرفت فردی و اجتماعی آنان، شکل گرفته است. از نظر متخصصان و کتابداران، ده شاخص دسترسی به آموزش، آموزش مداوم، هویت فرهنگی، سوادآموزی، استقلال ملی، آموزش‌های فرهنگی - هنری، سرانه مطالعه و سطح دانش، بهداشت فرهنگی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی از میانگین بالاتر از متوسط برخوردار بودند. به بیان دیگر، می‌توان گفت که کتابخانه‌های عمومی با برگزاری دوره‌های آموزشی و ارائه منابع آموزشی متناسب با نیاز کاربران می‌توانند در زمینه دسترسی به آموزش و همچنین آموزش مداوم فعال‌تر عمل کنند. نتایج این بخش از پژوهش

با یافته‌های نامتی^۱ (۲۰۱۶)، که نشان داد کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سطح دانش در میان اقشار مختلف جامعه مؤثر بوده است، همسو می‌باشد. یکی از کتابداران کتابخانه‌های عمومی در مصاحبه خود اذعان داشت که فعالیت‌های زیادی در خصوص حفظ و توسعه فرهنگی توسط کتابخانه‌های عمومی انجام می‌شود، به عنوان مثال: برگزاری جشن تکلیف در کتابخانه‌ها، برگزاری همایش و گردهمایی در مناسبت‌هایی نظیر یلدا، حفظ و معرفی فرهنگ کهن، حافظ‌خوانی، شاهنامه‌خوانی و برگزاری انواع کارگاه‌های مختلف به مناسبت روز کودک، روز خانواده، روز روستا، برگزاری جلسات مشاوره انتخاب رشته کنکور و غیره.

هویت فرهنگی به عنوان شاخصی شامل معرفی و تقویت زبان ملی، تقویت و حفظ فرهنگ بومی، شناسایی قلمرو جغرافیایی و تقویت و حفظ هویت ملی و دینی توسط کتابخانه‌های عمومی از اهمیت بالایی برخوردار است. به نظر می‌رسد وجود منابع فرهنگی و بومی، مفاخر ادبی و همچنین شناسایی فرهنگ بومی از طریق برگزاری جشنواره‌های بومی و محلی در تقویت هویت فرهنگی جامعه مؤثر خواهد بود. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳) و غفاری و علیزاده (۱۳۹۹) که نشان دادند، نقش کتابخانه‌های عمومی در گسترش هویت فرهنگی بیش از حد متوسط مؤثر می‌باشد، همسو است. همچنین این یافته با نتایج مطالعات ستشوانه و اوتس^۲ (۲۰۱۵) همخوانی دارد. به گفته دیم و اوسادبه^۳ (۲۰۰۹)، جامعه در معرض خطری است که در نتیجه از دست دادن میراث فرهنگی خود، هویت خود را از دست می‌دهد، و حفظ میراث فرهنگی جوامعی که برای آیندگان خدمت می‌کنند، برای کتابخانه‌های عمومی ضروری است؛ زیرا میراث فرهنگی شامل نقاط قوت و ضعف جامعه است. به زبان ساده، کتابخانه‌های عمومی باید منابع اطلاعات فرهنگی را برای جوامع خود نگاه دارند تا بتوانند همیشه در صورت لزوم به آن مراجعه کنند.

شاخص استقلال ملی در کتابخانه‌های عمومی از این جهت حائز اهمیت است که با ارتقاء مسئولیت همگانی، کاهش اختلافات درون جامعه و افزایش انطباق ملی و همچنین افزایش مبادلات فرهنگی، موجب رشد و افزایش شهروندان آگاه و قانون‌مدار می‌گردد. کتاب، مهم‌ترین

1. Hnamte

2. Setshwane & Oats

3. Dim & Osadebe

محمل اطلاعاتی از گذشته تاکنون بوده که در رشد فکری و اجتماعی افراد نقش بسزایی دارد. کتابخانه‌های عمومی از طریق تأمین و ارائه منابع غنی و همچنین برگزاری دوره‌های آموزشی و مشاوره به کاربران می‌توانند در این زمینه موفق‌تر عمل کنند. این بخش از یافته‌ها با نتایج مطالعه لعل (۲۰۱۸) هم راستا است، که معتقد است، کتابخانه‌های عمومی با ارائه خدمات یکسان و بدون محدودیت به جامعه استفاده‌کننده، نقش مهمی در ایجاد وحدت، همکاری و یکپارچگی ملی یک کشور دارند. لذا، از طریق خدمات ارائه شده می‌توانند مردم را به جبهه مشترک هدایت کنند. به عنوان مثال هند کشوری وسیع است که دارای فرهنگ، مذهب، قبایل مختلف می‌باشد، به عبارت دیگر، هند سرزمین تنوع است. در این شرایط، اهمیت اصلی هند یکپارچگی ملی است. کتابخانه‌های عمومی بهترین عامل برای ادغام ملی در هند از طریق خدمات بی‌شمار آن هستند.

بخش عمده فعالیت و خدمات کتابخانه‌های عمومی پر کردن اوقات فراغت و برگزاری کلاس‌های آموزشی در زمینه‌های فرهنگی و هنری برای گروه‌های سنی مختلف بود که موجب شده تا کتابخانه‌های عمومی در این شاخص توسعه فرهنگی (آموزش‌های فرهنگی و هنری) اثرگذار بوده و نقش چشم‌گیری داشته باشند. در واقع می‌توان گفت کتابخانه‌های عمومی باید به گونه‌ای اثرگذار عمل کنند که از مکانی صرفاً برای مطالعه دروس و استفاده از سالن مطالعه برای آمادگی کنکور، به مکانی برای گذراندن اوقات فراغت همراه با یادگیری موضوع مورد علاقه افراد تبدیل گردند. برگزاری جشنواره‌های مختلف با همکاری سازمان‌های فرهنگی و هنری دیگر مانند کتابخوانی، معرفی کتاب‌های جدید در زمینه‌های فرهنگی و هنری، همچنین مسابقات هنری در بین گروه‌های مختلف سنی از جمله فعالیت‌هایی است که موجب ارتقاء این شاخص خواهد شد. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های پژوهش پاولدووس^۱ (۲۰۱۵) همخوانی دارد. نتایج پژوهش‌های نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳) و غفاری و علیزاده (۱۳۹۹)، نشان داد که نقش کتابخانه‌های عمومی در گسترش آموزش‌های فرهنگی و هنری پایین‌تر از حد متوسط است.

نتایج بخشی از پژوهش حاضر حاکی از آن بود که کتابخانه‌های عمومی در توسعه بهداشت فرهنگی جامعه مؤثر هستند. بهداشت فرهنگی از جمله شاخص‌های ارزشمند توسعه فرهنگی است که شامل عناصر فرعی شهروند آگاه و قانون‌مدار، سلامت روان، طبقه‌بندی منابع و خدمات

متناسب با گروه‌ها و سلیقه‌های مختلف و مانند آن می‌شود و تقویت این عناصر برای کتابخانه‌های عمومی از اهمیت بالایی برخوردار است. نظر به اینکه به شکل بالقوه همه اقشار جامعه از هر گروه سنی و شغلی می‌توانند از منابع و خدمات کتابخانه‌های عمومی استفاده کنند، لذا کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از طریق مجموعه‌سازی‌های مناسب و همچنین ارائه خدمات مشاوره‌ای متناسب با نیاز کاربران در ارتقاء این شاخص نقش موفق‌تری داشته باشند. به اعتقاد لعل^۱ (۲۰۱۸)، کودکان و نوجوانان اساساً برای رویارویی با چالش‌های جامعه نیاز به مراقبت ویژه در رشد شخصیتی خود دارند؛ لذا، کتابخانه باید نیازهای اطلاعاتی آنان را بشناسد و مجموعه خوبی برای خواندن و اوقات فراغتشان مانند زندگی‌نامه، ورزش و بازی، سفرنامه، کتاب‌های مذهبی، مواد سمعی و بصری، مجلات، رمان‌های محبوب و غیره، از جمله منابع اطلاعاتی الکترونیکی تأمین کند. مجموعه منابع و مطالب خواندنی که نیازهای اطلاعاتی جوانان محلی را برطرف سازد، ممکن است به آنها کمک کند بر احساس بیگانگی از کتابخانه یا حتی جامعه نیز غلبه کنند.

در راستای توسعه فرهنگی از طریق کتابخانه‌های عمومی، تقویت خدمات و فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی، از طریق تجهیزات و خدمات نوین و آموزش کتابداران، باید کتابخانه‌های عمومی به مکانی تبدیل شوند که همه افراد جامعه برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی و خدماتی و مشاوره‌ای خود ابتدا به کتابخانه مراجعه کنند، این دوستی و ارتباط به شکل چشمگیری در ارتقاء سطح کیفیت زندگی افراد جامعه موثر است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد، مدل پیشنهادی با توجه به قابل قبول بودن سازه‌های طراحی شده و تایید همه روابط موجود در مدل، تایید می‌گردد. همچنین برازش کلی مدل با استفاده از شاخص GOF که میزان آن ۰/۷۳ محاسبه شد، بیانگر برخورداری از برازش کلی قوی است.

در عصر جامعه اطلاعاتی امروز، انفجار اطلاعات در همه رشته‌ها وجود دارد. برای جمع‌آوری، سازماندهی و انتشار اطلاعات به طور موثر و کارآمد به پرسنل حرفه‌ای واجد شرایط و آموزش دیده، نیاز است. این پرسنل که در قالب کتابدار در مجموعه کتابخانه‌های عمومی مشغول به خدمت می‌شوند، باید مهارت‌های ارتباطی خوبی داشته باشند، تنها در این صورت کتابخانه‌های عمومی می‌توانند نقش خود را به عنوان نهاد یادگیری مادام‌العمر به شکل مؤثری ایفا کنند. از سوی دیگر،

کتابخانه‌ها با آگاهی‌سازی و اطلاع‌رسانی‌های صحیح و به روز و حفظ و انتقال دانش‌های گذشته به افراد جامعه، در توسعه فرهنگی نقش موثری دارند. کتابخانه‌های عمومی می‌توانند برای افزایش تعاملات سالم و کسب دانش و گذراندن اوقات فراغت با قرار دادن بخشی از محیط و امکانات خود، جهت برگزاری برخی از کلاس‌های درسی دانش‌آموزان و یا مشاوره و دوره‌های جوانان، به صورت مستقیم در رشد فرهنگی کودکان، نوجوانان و جوانان تاثیر داشته باشند. ایجاد شرایطی برای افزایش آموزش مداوم به مشاغل مختلف، موجب می‌گردد، افراد جامعه در هر شغل و موقعیتی که هستند، بتوانند وضعیت خود را ارتقاء بخشیده و در نقش‌های خود به عنوان یک معلم، مهندس، پزشک، کارشناس، همکار، مادر، پدر و فرزند و غیره بهتر عمل کنند و در رشد فرهنگی جامعه تاثیر چشمگیری داشته باشند. تقویت خدمات و فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی، از طریق تجهیزات و خدمات نوین و آموزش کتابداران باید کتابخانه‌های عمومی را به مکانی تبدیل کند که، همه افراد جامعه برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی و خدماتی و مشاوره‌ای خود ابتدا به کتابخانه مراجعه کنند. این دوستی و ارتباط به شکل چشمگیری در ارتقاء سطح کیفیت زندگی افراد جامعه موثر است. در پایان می‌توان گفت، توسعه فرهنگی جامعه زیر سایه دانش و اطلاعات، زندگی فردی و اجتماعی انسان را متحول می‌کند و به بهبود کیفیت زندگی و رفع نابرابری‌ها می‌انجامد. کتابخانه‌های عمومی در جهت آگاهی‌سازی و کشف استعداد جوامع تلاش می‌کنند. لذا، هرچه این تلاش از طریق ارتقاء دانش، آموزش و توانمندسازی افراد جامعه به توسعه منجر گردد، آرامش و بهبود مستمر زندگی، گسترده‌تر، عمیق‌تر و ماندگارتر خواهد بود. توسعه فرهنگی از طریق کتابخانه‌های عمومی هدفی بسیار بزرگ و زمان‌بر بوده که تحقق آن نیازمند عزم جدی تمامی مدیران، برنامه‌ریزان و متخصصین حوزه کتابخانه‌های عمومی است. به طور کلی در پایان با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌گردد: با فراهم ساختن زیرساخت‌های مناسب جهت آموزش و ارائه خدمات مؤثر جهت توانمندسازی افراد جامعه، می‌توان اثربخشی کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی را به شکلی مؤثر و چشم‌گیر افزایش داد. پیشنهاد می‌شود، پژوهشی برای ابزارسازی سنجش توسعه فرهنگی براساس الگوی به دست آمده در این پژوهش انجام شود.

۷. سپاسگزاری

نویسندگان مقاله مراتب تشکر خود را از معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور مرکز مشهد که زمینه این پژوهش را فراهم نمودند، اعلام می‌دارند.

منابع

- ابوالحسنی، ر. (۱۳۸۷). مؤلفه‌های هویت ملی با رویکرد پژوهشی. سیاست، ۳۸(۴): ۱-۲۲.
- اشرفی‌ریزی، ح.، کاظم‌پور، م. (۱۳۹۱). کتابخانه‌ها و گردشگری فرهنگی. تهران: نشر چاپار.
- انصاری، ن. (۱۳۷۱). کتابخانه عمومی و توسعه فرهنگی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲(۳-۲): ۲۱-۲۳.
- حزّی، ع. (۱۳۷۱). کتابخانه عمومی و توسعه فرهنگی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲(۳-۲): ۲۹-۳۲.
- دانایی‌فرد، ح.، امامی، م. (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد. اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۱(۲): ۹۷-۶۹.
- درم‌نثاری، م.، باب‌الحوانجی، ف.، ابادزی، ز.، حریری، ن.، نوشین‌فرد، ف. (۱۳۹۹). تحلیل نقش استراتژیک کتابخانه‌های عمومی در عرصه ژئوپلیتیک اطلاعات ایران. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات.
- DOI: 10.22055/slis.2021.34459.1775
- دیانی، م. ح. (۱۳۷۱). کتابخانه عمومی و توسعه فرهنگی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲(۳-۲): ۳۶-۳۷.
- رحیمی، ص.، سعادت‌نیا، ز. (۱۳۹۹). پیش‌بینی میزان مطالعه براساس سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران کتابخانه‌های عمومی. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات.
- DOI: ۲۰۲۰/۳۱۹۲۶/۱۶۷۴/slis.۱۰/۲۲۰۵۵https://doi.org/
- ریاحی، م. ا. (۱۳۷۵). تاثیر کیفیت و کارایی کتابخانه‌های عمومی بر توسعه فرهنگی. کتاب و کتابخوانی، ۲۸: ۹۷-۱۲۲.
- صالحی امیری، س. ر. (۱۳۸۶). مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی. تهران: نشر ققنوس.
- صبوری، ا.، امیرشاهی، ش. (۱۳۸۱). توسعه فرهنگی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ سازمان چاپ و انتشارات.
- غزل‌ایاغ، ث. (۱۳۷۱). کتابخانه عمومی و توسعه فرهنگی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲(۳-۲): ۴۱-۴۴.
- غفاری، س.، علیزاده، س. (۱۳۹۹). بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی منطقه آزاد ماکو در توسعه فرهنگ ارتباط آن منطقه. دانش‌شناسی، ۱۳(۵۰): ۶۴-۷۵.
- قاضی‌زاده، ح.، مختاری، ح.، حسین‌زاده، س. (۱۳۹۷). آموزش و ترویج مهارت‌های شهروندی از طریق کتابخانه‌های عمومی. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۴(۱۳): ۸۵-۱۰۰.
- مکتبی‌فرد، ل. (۱۳۸۵). نقش کتابخانه‌های عمومی در تحقق اهداف فرهنگی برنامه‌های توسعه ایران ۱۳۶۸-۱۳۶۳. فصلنامه کتاب، ۶۶: ۲۶۹-۲۹۰.
- موسوی جهرمی، ی. (۱۳۹۵). توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی. تهران: دانشگاه پیام نور.
- نظرپور، م. ن. (۱۳۸۷). ارزش‌ها و توسعه: بررسی موردی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه.
- نوکاریزی، م.، نارمنجی، م. (۱۳۹۳). بررسی جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی شهرستان بیرجند. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۴(۲): ۲۴۸-۲۳۳.
- یونسکو (۱۳۷۹). راهبردهای علمی توسعه فرهنگی. ترجمه م. فاضلی. تهران: انتشارات تبیان.

References

- Abolhasani, R. (2008). The components of national identity with a research approach. *Politics*, 38(4): 1-22. [in persian]

- Ansari, N. (1992). Public library and cultural development. *Information research and public libraries*, 2(2-3): 21-23. [in persian]
- Ashrafirizi, H. & Kazempour, M. (2011). *Libraries and cultural tourism*. Tehran: Chapar Publishing. [in persian]
- Chow, A. & Tian, Q. (2021). Public Libraries Positively Impact Quality of Life: A Big Data Study. *Public Library Quarterly*, 40(1): 1-32. DOI: 10.1080/01616846.2019.1632105.
- Danaifard, H. & Emami, M. (2007). Qualitative research strategies: a reflection on data base theorizing. *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 1(2): 69-97. [in persian]
- Derm Nishari, M., Bab Al-Hawaeji, F., Abazari, Z., Hariri, N., Noushinfard, F. (2019). Analyzing the strategic role of public libraries in Iran's information geopolitics. *Library studies and information science*. DOI: 10.22055/slis.2021.34459.1775. [in persian]
- Dim C.L. & Osadebe N.E. (2009). The role of Public Libraries in the preservation of cultural heritage in Nigeria: Challenges and Strategies. *Journal of applied Information Science and technology*, 3. Available at: http://www.jaistonline.org/ChibuzoOsadebe_2k09.pdf.
- Diyani, M. H. (1992). Public library and cultural development. *Information research and public libraries*, 2(2-3): 36-37. [in persian]
- Ghafari, S. & Alizadeh, S. (2019). Examining the role of public libraries in Mako Azad region in the development of communication culture in that region. *Science*, 13(50): 64-75. [in persian]
- Ghazal Ayagh, Th. (1992). Public library and cultural development. *Information research and public libraries*, 2(2-3): 41-44. [in persian]
- Ghazizadeh, H., Mokhtari, H. & Hosseinzadeh, S. (2017). Teaching and promoting citizenship skills through public libraries. *Information Management Sciences and Techniques*, 4(13): 85-100. [in persian]
- Harri, A. (1992). Public library and cultural development. *Information research and public libraries*, 2(2-3): 29-32. [in persian]
- Hnamte, L. (2016). *Public Library in the Development of Mizo Society: A Case Study of Aizawl District Library*. MLISc. Thesis of Library and Information Science. Mizoram University, India. Science. Mizoram University.
- Koontz, Ch. & Gubbin, B. (Ed.). *IFLA public library service Guidelines*. Available at: <https://www.degruyter.com/view/product/43971>.
- Lal, J. (2018). The Role of Public Libraries in Socio-Cultural Development in Rural Areas in India. *Library Progress (International)*, 38(2): 299-313.
- Madu, C.C., Onyeneke, C.O. & Azubogu, N.C. (2018). *Public Library Service: A Catalyst for Community Development*. In: Libraries as Centers of Community Engagements for Development 23 August. IFLAWLIC2018, Kuala Lumpur, Malaysia: 1-11. Available at: <https://library.ifla.org/id/eprint/2314>
- Maktabifard, L. (2006). The role of public libraries in realizing the cultural goals of Iran's development programs 1363-1368. *Book Quarterly*, 66: 269-290. [in persian]
- Mousavi Jahormi, Y. (2015). *Economic development and planning*. Tehran: Payam Noor University. [in persian]
- Nazarpour, M.N. (2008). *Values and development: a case study of the Constitution of the Islamic*

- Republic of Iran. Tehran: Culture and Thought Research Institute. [in persian]
- Noh, Y. (2020). A Study on Measuring the Relationship Between the Library and Quality of Life of Local Residents. *Libri*, 70(2). DOI: <https://doi.org/10.1515/libri-2019-0123>
- Nokarizi, M. & Narmanjani, M. (2013). Examining the position of public libraries in the cultural development of Birjand city. *Library and Information Research Journal*, 4(2): 248-233. [in persian]
- PÖLDAAS, M. (2015). Public Libraries as a Venue for Cultural Participation in the Eyes of the Visitors. *Media transformations*, 11: 106-122. DOI:10.7220/2029-8668.11.06
- Rahimi, S. & Saadatnia, Z. (2019). Predicting the amount of reading based on the cultural and social capital of public library users. *Library studies and information science*. DOI: <https://doi.org/10.22055/slis.2020.31926.1674>. [in persian]
- Riahi, M. A. (1996). The effect of the quality and efficiency of public libraries on cultural development. *Book and Reading*, 28: 97-122. [in persian]
- Sabouri, A., Amirshahi, Sh. (2002). *Cultural development*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance; Printing and publishing organization. [in persian]
- Salehi Amiri, S.R. (2007). *Cultural concepts and theories*. Tehran: Nash Ghoqnos. [in persian]
- Setshwane, C.M. & Oats, L. (2015). *Cultural presemation through public libraries: Lessons from Kanye Public Library*. IFLA/WLIC: 1-5.
- Summers, S. & Buchanan, S. (2018). Public Libraries as Cultural Hubs in Disadvantaged Communities: Developing and Fostering Cultural Competencies and Connections. *The Library Quarterly, Libraries as Social Innovation Hubs*, 88(3). DOI: <https://doi.org/10.1086/697707>.
- UNESCO (2000). *Scientific strategies of cultural development*. Translated by M. Fazli Tehran: Tebian Publications. [in persian]
- Wojciechowska, M.D. (2021). The role of public libraries in the development of social capital in local communities – a theoretical study. *Library Management*, 42(3): 184-196. DOI: <https://doi.org/10.1108/LM-10-2020-0139>.